

sophiæ pronuntiata, quæ in re hac cum doctrina D. Thomæ apprime consentit, sic se habent:

1.º Simplex rei intelligentia seu perceptio iudicium ubique et semper, saltem naturæ ordine, præcedit; quandoquidem iudicium sine duorum extremorum collatione nec quidem concipi potest; extremorum autem comparatio eorumdem aliquam perceptionem necessario præsupponit.

2.º Iudicium, quatenus determinata intellectus manifestatio, essentialiter seu *formaliter* constituitur per affirmationem et negationem; etenim intellectum ut *judicantem* non concipimus, nisi intus pronuntiet, rem esse vel non esse, adesse vel non adesse alteri.

3.º Affirmatio et negatio, quæ iudicio continentur et exprimuntur, non ideas solas seu conceptiones internas mentis respiciunt, ut Locke autumabat, viam ex hoc idealismo sternens, sed res ipsas seu naturas prout a parte rei existunt, cujus rei ratio in Ideologia exponetur.

4.º Iudicium affirmativum est veluti ratio sufficiens ac fundamentum negativum; eatenus namque attributum aliquod a subjecto removemus, quatenus cum essentia vel proprietate, quæ subjecto conveniunt, pugnare videmus. Unde merito D. Thomas ¹: «Veritas negativæ (propositionis) fundatur supra veritatem affirmativæ, cujus signum est, quod nulla negativa probatur nisi per aliquam affirmativam».

CAPUT QUARTUM

DE RATIOCINATIONE ET ARGUMENTATIONE

Ratiocinatio, non secus ac propositio, si intra mentem spectetur, *ratiocinationis* nomen retinet; quatenus verbis exterius profertur, *argumentatio* nuncupatur. Primo igitur de ratiocinio in seipso; deinde de argumentatione agere oportet.

¹ 1.ª 2.ª, q. 72, art. 6.

ARTICULUS PRIMUS

De ratiocinatione.

Ea, quæ ratiocinationem intra mentem præcipuæ spectant, paucis his complectimur:

1.º Ratiocinatio dici potest: *Actus intellectus, quo ex duobus aut pluribus judiciis aliud cum eis connexum infertur*. Dico *ex duobus*, et non *ex uno*, prout quidam dicunt, quia in omni ratiocinatione tria saltem iudicia ad minus implicita reperiuntur; videlicet, duo, in quibus duo termini vel conceptus cum tertio aliquo comparantur, vel affirmando, vel negando; et tertium, quo, ex vi hujus affirmationis vel negationis, prædictorum conceptuum convenientia inter se affirmatur vel negatur. Duo vel plura priora iudicia simul sumpta vocantur *antecedens*, quia tertium ex iisdem illatum, quod idcirco *consequens* dicitur, naturæ et cognitionis ordine præcedunt.

Cavendum tamen, ne *consequens* cum *consequentia* confundatur; primum namque est ipsum iudicium, quod ex aliis deducimus, at *consequentia* est nexus ejusdem cum iudiciis, ex quibus infertur: unde *consequens* potest esse verum in seipso, et tamen *consequentia* falsa vel potius illegitima; ac etiam vice versa, *consequens* falsum et *consequentia* legitima; e. g.: *Aliqui Apostoli martyrio obierunt; sed S. Petrus est Apostolus: ergo martyrio obiit*. *Consequens* verum quidem est, at *consequentia* illegitima.

2.º Sicut iudicium simplex est mentis actus, quamvis perceptionem et comparisonem terminorum præsupponat, ita ratiocinium, quamvis alia iudicia præsupponat, at in seipso et formaliter spectatum, quatenus deductionem unius iudicii ex aliis implicat, simplicissimus est mentis actus. Cognitiones tamen, quæ ope ratiocinationis acquiruntur, *discursivæ* nuncupantur, quatenus per discursum habentur:

quandoque etiam *scientificæ*, scientia enim est cognitio per demonstrationem acquisita.

3.º Fundamentum seu *principium*, cui affirmativum ratiocinium innititur, hoc est: *Quæ sunt eadem uni tertio, sunt eadem inter se*. Negativum huic innititur: *Quorum unum est t dem alicui tertio et aliud non est idem, ea non sunt idem inier se*. Sic in hoc ratiocinio affirmativo: *Omnis substantia cogitans est spiritualis: atqui rationalis anima est substantia cogitans: ergo rationalis anima est spiritualis*: eatenus affirmatur in conclusione identitas duorum extremorum, quatenus et quia in præmissis statuitur identitas utriusque eorum cum tertio, nempe, *substantia cogitans*. Præfata duo principia ratiocinio etiam singulari aptantur, quod non congruit duobus aliis ratiocinii principiis, quæ sic se habent: *Quod dicitur de omni, dicitur de quolibet sub eo contento: Quod negatur de omni, negatur de quolibet sub eo contento*. Hæc porro principia ad priora quadamtenus revocantur; quoniam ideo licet prædicatum aliquod de inferioribus affirmare, quia identificatur cum universali, sub quo illa continentur.

4.º Discrimen inter ratiocinium affirmativum et negativum, non ex parte intellectus, qui utriusque causa efficiens existit, sed ex parte objecti proprie desumitur; sive enim ratiocinium affirmativum sit, sive negativum, per actum *positivum* intellectus perficitur et constituitur.

ARTICULUS SECUNDUS

De argumentatione atque ejusdem speciebus.

Ex nunc dictis, argumentatio in genere definiri potest: *Oratio ratiocinationem exprimens, in qua una propositio ex aliis infertur*. Propositio, quæ per argumentationem statuenda est, dicitur *quæstio*: si spectatur quatenus per ipsam probata jam est, dicitur *conclusio* vel *consequens*. Propositiones, ex quibus illa infertur, dicuntur *præmissæ*, quia conclusioni præmittuntur et singulatim accipiuntur; quatenus vero simul

accipiuntur et conclusionem præcedunt, dicuntur *antecedens*, ut supra diximus.

Pro argumentatione in genere spectata tres has regulas assignant aliqui: 1.º *Ex vero numquam sequitur falsum*: intellige de consequutione seu illatione legitima; 2.º *Ex falso non sequitur verum per se, per accidens tamen sequi potest*; 3.º *Antecedens, qua tale, debet esse notius consequente*.

Præter syllogismum rigorose sumptum, de quo, ut de accuratissima et nobiliore argumentationis specie ac ratiocinii forma, postea dicemus, præcipuæ argumentationis species sunt:

a) *Inductio*, quæ est *argumentatio, in qua ex particularibus sufficienter enumeratis universale colligitur*. Quod si inferiora omnia vel partes cunctæ alicujus totius enumerentur, *completa* tunc vocatur; si secus, *incompleta*. Prima vix locum habere potest, nisi dum procedit a speciebus ad genus, ut si dicam: *planeta A, planeta B, etc.*, enumerando omnes, *recipit lucem a sole: ergo omnes planetæ a sole lucem accipiunt*: etenim, si procedatur ab individuis ad speciem, difficile semper et tædiosum, quandoque vero omnino impossibile erit cuncta enumerare et observare. De hac postea.

b) *Enthymema* est *argumentatio duabus constans propositionibus, quarum una ex altera infertur*. A syllogismo vix differt, at ad ipsum facillime revocatur, quia in eo reticetur, sed supponitur altera præmissa, v. g.: *peccatum est maximum malum: ergo fugiendum*; subintelligitur altera præmissa: *maximum malum est fugiendum*.

c) *Sorites* est *argumentatio, in qua ex pluribus propositionibus gradatim positis ad illationem conclusionis devenitur*. Hujusmodi propositiones ita colligari debent, ut prædicatum primæ fiat subjectum secundæ, sicque successive in omnibus usque ad conclusionem, in qua subjectum primæ conjungitur cum prædicato ultimæ, v. g.: *virtus est magnum bonum: quod est magnum bonum, hominem perficit: quod hominem perficit, est nobis appetendum: ergo virtus appetenda nobis est*. Hæc argumentatio tuta non erit: 1.º si aliqua propositio falsa

vel dubia reliquis admisceatur; 2.º si omnes sint negativæ, quia, ut infra dicetur, ex negativis nihil legitime infertur.

d) *Epicherema* ea dicitur *argumentatio*, *cujus alterutra vel utraque præmissa probationem continet*: e. g.: *Qui multis angitur curis, beatus non est; beatitudo enim angorem excludit: atqui homo, qui cupiditati indulget, multis curis angitur, tum propter conscientiae stimulos, tum quia non fruitur his, quæ cupit: ergo qui cupiditati indulget, non est beatus.*

e) *Dilema* vocatur ea *argumentatio*, *in qua præmissæ disjunctivæ omnes partes subsumuntur ad propositam conclusionem inferendam*, ut tritum illud contra scepticos: *Aut scis, te nihil scire, aut nescis: si nescis, non potest hoc affirmare: si scis, ergo aliquid sciri potest.* Deficit hæc argumentatio: 1.º si disjunctiva falsa sit, quia inter extrema enumerata datur medium; 2.º si ex aliquo extremo concludatur id, quod revera ex illo non infertur; 3.º si in adversarium retorqueri possit.

f) *Polysyllogismus*, de quo hic agunt aliqui, quamvis vix a syllogismo discriminetur, nihil est aliud quam *argumentatio*, *in qua syllogismo completo subnectitur alter, ita ut conclusio prioris assumatur tamquam præmissa subsequenti*, v. g.: *Quod est substantia simplex et spiritualis, corrupti nequit; sed anima rationalis est substantia simplex et spiritualis; ergo corruptioni non subest: sed substantia, quæ corruptioni non subest, est immortalis; ergo rationalis anima est immortalis.*

ARTICULUS TERTIUS

De inductione speciatim.

Quoniam, nostris hisce temporibus, inductionis et usus et abusus late patent, quidpiam breviter addere libet de hac argumentationis forma et natura.

Itaque *inductio*, qua talis, omnimodam certitudinem præ-

stare nequit, nisi certo conscii simus, omnia inferiora observata fuisse: quod cum difficile admodum sit, præsertim cum de individuis agitur, colligitur, inepte philosophos quosdam post Baconem inductionem prædicare tanquam verum et fere unicum scientiarum instrumentum. Dixi *inductio*, *qua talis*, quia, si eidem analogia adjungatur, præsidium maximum præstare potest, præsertim quoad scientias físicas, chymicas et alias, quæ observatione et experimentis nituntur. Est autem *analogia* quoddam argumentandi genus, quo ex existentia alicujus attributi vel effectus in aliquibus colligimus existentiam, vel ejusdem, vel similiam in alio. Sic, ex eo quod in animalibus quibusdam observo seriem operationum, quæ cum his, quæ in me sensibiles dicuntur, affinitatem habent, colligo, inesse ipsis animam inferiorem rationali, quæ sit principium ipsarum, et quam sensitivam appello. Sic, si hæc planta medicinalis ægritudinem hanc curavit, ex analogia colligo, hanc plantam ejusdem speciei eandem vel affinem ægritudinem curare posse. Quod si planta non solam similitudinem specificam et generalem, sed individua quoque habeat, puta, quia eodem solo est nata, eadem anni tempestate incisa, eundem maturitatis gradum attingit, etc., tunc analogia majorem vim obtinet. Atque ad præfatam analogiam revocari potest ea argumentationis species, *exemplum* a quibusdam nominata, in qua ex simili simile aliquod infertur.

Diximus supra, inductionem esse argumentationem vel ratiocinium, in quo ex convenienti singularium enumeratione concluditur vel infertur aliquid universale, simulque exposuimus differentiam, quæ syllogismum inter et inductionem, saltem quoad formam, existit. Dicimus *saltem quoad formam*, quia in omni inductione subauditur et implicite includitur aliqua propositio, qua particulare et universale in inductione contenta inter se uniuntur. Sic, ex. g., si in hypothesis quod non existerent nisi tres planetæ sequentem inductionem facimus: planeta A, planeta B et planeta C ex sole lumen recipiunt; ergo omnes planetæ ex sole lumen recipiunt; in ista inductione sequens propositio, quæ in syllo-

gismo minor esset, includitur: *atqui non existunt nisi tres planetae.*

Satis frequens est in scriptis, in familiari conversatione et in dissertationibus inductionem pro experientia promiscue sumere, et de illis loqui quasi de una eademque re; sed in hoc gravis error adest et idearum notabilis confusio. Experientia quidem pars est inductionis, sed non ipsa inductio: « experientia, ait D. Thomas, in nobis est, dum singularia per sensum cognoscimus ». Est ergo experientia fundamentum inductionis; nam ex factorum observatione ad inductionem procedimus, et propterea inductio experientiam præsупonit, sed nobilior experientia est; per illam enim, tum ipsa facta experientiæ inter se comparando, tum circa ipsa ratiocinando, ad conclusiones generales progredimur. Quamvis autem experientia ab inductione distinguatur, nihilominus ex illa oritur inductionis divisio in completam et incompletam. Diximus supra, inductionem, si analogia ei adjungatur, magnum quidem præsidium præstare scientiis, præsertim physicis; sed silentio prætereundum non est, hujusmodi inductionem, quæ analogica vel indirecta nominari posset, januam pandere erroribus magni momenti; ut revera accidit, si cum sobrietate et discretione non proceditur in conclusionibus, non progrediendo ultra quam facta et observationes, quibus inductio innititur, consentiunt. Si hæ regulæ negligantur, et si præsertim in inductione quærantur argumenta ad systema jam a priori in mente præconceptum patrocinandum, ut frequenter evenire solet, tunc inductio analogica, vel melius, ejus abusus, tantum abest quin scientiis faveat, ut e contrario earum progresui prorsus omnino opponatur. Hujus rei non pauca testimonia habemus in assertionibus, vel erroneis, vel temerariis quorundam recentiorum putidi materialismi amatorum circa identitatem et relationes inter functiones intellectuales et organicas; Darwinistarum quoque, qui hominem ex simio originem ducere turpiter asserunt; Physiologorum denique et Phrenologorum circa originem et necessariam existentiam quorundam phænomenorum

in homine, cum aliis assertionibus, quæ quidem irrationales sunt, phantasticæ, et omni prorsus fundamento carentes.

Generatim loquendo, veritates, vel melius, leges, quæ per inductionem deteguntur, certitudinem tantum physicam legibus naturæ respondentem nobis præstant; non autem certitudinem metaphysicam, quæ, ut notum est, includit seu præ se fert absolutam impossibilitatem, quæ in legibus naturæ locum non habet.

Antequam doctrinæ circa inductionem finem ponamus, utile credimus regulas seu condiciones obiter attingere, quæ inductionem comitari debent, ut sit vere scientifica et omne erroris periculum depellat.

1.^a Numquam lex generalis circa phænomena stabiliatur, priusquam accurate, diligenter et absque præjudiciis observetur major factorum possibilis numerus.

2.^a Hæc facta et phænomena, postquam experimentis perfecte et late subjiciantur, adamussim et singillatim perpendi debent, non solum in seipsis, sed etiam relate ad alia phænomena ejusdem naturæ, atque etiam conferantur cum his, quæ sint similia et analogia.

3.^a Lex, quæ post supradictam accuratissimam factorum observationem et ejusdem vi stabiliatur, respondere debet scientifico fini inductionis peractæ, et ante omnia opus est, ut complectatur facta tantum vel phænomena ejusdem naturæ et perfecte similia, cæteris relictis, quæ unice inductioni analogicæ inservire possunt.

ARTICULUS QUARTUS

De syllogismo.

Ut breviter simul ac dilucide de syllogismo dicamus, primo de ipsius natura ac divisione, deinde de regulis, quibus subjicitur, agemus.

§ I

De syllogismi natura ac divisione.

Syllogismus est *argumentatio*, in qua duo extremi termini propositionis conferuntur cum aliquo tertio, ut inde concludatur ipsorum relatio inter se vel affirmativa vel negativa. Siquidem, ex principiis ratiocinii supra allatis, aliqua inter se identificari vel non identificari, scimus ex eo, quod cum tertio conveniunt vel secus. Ergo, dum nexum aut repugnantiam inter extrema propositionis statim non pervidemus, quærendum tertium extremum, quocum comparentur, ut præfata connexio vel repugnantia dignoscatur. Sit exemplum: si mihi offeratur hæc propositio: *anima hominis est immortalis*, quia nexum inter immortalitatem et animam hominis statim et perspicue non video, quæram alium terminum, cujus nexum cum quolibet extremorum facilius agnoscam, ex quo inferre mihi licebit nexum extremorum propositionis inter se ex vi principii illius: *Quæ sunt eadem uni tertio, sunt eadem inter se*. Sic in allato exemplo, si assumam pro tertio termino τὸ *substantia spiritualis*, syllogismum conficiam hac ratione: *substantia spiritualis est immortalis; sed anima rationalis est substantia spiritualis; ergo anima rationalis est immortalis*: ubi, ut vides, identitas seu convenientia inter prædicatum et subjectum propositionis concluditur ex identitate prædicati cum τὸ *substantia spiritualis* in prima præmissa, et identitate subjecti cum eodem termino in altera præmissa.

Itaque in omni syllogismo sunt tres tantum termini, nempe, *majus extremum*, quod est prædicatum conclusionis seu propositionis, de qua quæritur; *minus extremum*, quod est subjectum ejusdem; *medium*, quocum hæc in præmissis conferuntur, quodque proinde in premissis bis reperitur, sed conclusionem non ingreditur. Similiter, tribus tantum propositionibus syllogismus constat, et sunt ea, in qua medium

comparatur cum majori extremo, quæ idcirco vocatur *major*; ea, in qua idem medium cum minori extremo confertur, et vocatur *minor*; denique, quæ continet duo extrema, et vocatur *conclusio*. Hæc porro propositiones et termini, quibus constant, constituunt *materiam* syllogismi, ita ut termini sint *materia remota*, propositiones vero *proxima*.

Forma syllogismi consistit in ordinata dispositione terminorum et propositionum, quibus constat. Hæc porro forma complectitur, ex una parte, positionem relativam (la combinación) extremorum cum medio, quæ vocatur *figura* syllogismi; ex alia parte, dispositionem propositionum, secundum quod universales vel particulares, affirmativæ vel negativæ sunt, quæ dicitur *modus* syllogismi.

Hinc variæ divisiones syllogismi exsurgunt. Nam ratione *materiæ* dividitur in *demonstrativum*, *probabilem* et *sophisticum*, de quibus postea. Ratione *formæ* in *informem*, qui artificiosa partium dispositione caret, et *formatum*, cujus termini et propositiones ad dialecticæ leges congrue ordinantur. Atque hic

1.º Dividitur in *simplicem*, qui tribus tantum simplicibus propositionibus constat, et *compositum*, qui vel pluribus, vel tribus tantum, sed quarum aliqua composita propositio sit. Prioris generis jam expositi sunt; posterioris generis sunt:

a) *Conditionalis*, cujus altera præmissa est conditionalis, v. gr.: *Si Deus est justus, punit peccatores; sed Deus est justus; ergo peccatores punit*. Recte concludere possunt: 1.º ab affirmatione antecedentis ad affirmationem consequentis; 2.º a negatione consequentis ad negationem antecedentis.

b) *Disjunctivus*, cujus major disjunctiva constat propositione, e. c.: *Rationalis animal vel est substantia spiritualis, vel materialis; sed est spiritualis; ergo non est materialis*. Deficiant hujusmodi syllogismi: 1.º si inter disjunctionis extrema detur medium; 2.º si ex disjunctiva, quæ tres aut plures partes continet, concludatur affirmatio unius ex negatione alterius, v. gr.: *Hæc substantia cogitans vel est rationalis anima, vel angelus, vel Deus; sed non est angelus; ergo est Deus*.

c) *Copulativus*, cujus major copulativa constat, e. c.: *Nemo potest servire Deo et mammonæ; sed avarus servit mammonæ; ergo non servit Deo*. Ejus regula hæc est: si in minori affirmatur una pars, recte negatur altera in conclusione; at non e contra.

2.º Dividitur in *directum*, qui concludit servato congruo ordine dialectico terminorum et propositionum, ut exemplum in definitione syllogismi allatum, et *indirectum*, in quo vera infertur propositio, sed mutato prædicato in subjectum, v. g.: *Omnis anima rationalis est immortalis; sed nullus angelus est anima rationalis; ergo aliquod immortale non est angelus*.

3.º Dividitur in syllogismum *primæ figuræ*, et est ille, in quo *medium* est subjectum in majori et prædicatum in minori; *secundæ figuræ*, in quo *medium* prædicatur in utraque præmissa; *tertiæ figuræ*, in quo in utraque præmissa tamquam subjectum collocatur. Quæ, ut facilius memoriæ infigantur, hoc versiculo describuntur:

Sub præ, prima; sed altera, *bis præ*; tertia, *bis sub*.

Addi potest *quarta figura*, in qua *medium* prædicatur in majori et est subjectum in minori, v. g.: *Omnis homo est vivens; sed omne vivens est substantia; ergo aliqua substantia est homo*. Sed, ut quisque facile perspicit, hæc ad primam reduci potest ac debet, præmissarum ordinem mutando.

Quod attinet ad syllogismi *modos*, innumeri fere sunt pro diversa dispositione, quam ex parte terminorum et propositionum pati possunt syllogismi. Unde, ut utiles et recti ab inutilibus discernantur, sit

§ II

De regulis recti syllogismi.

Regulæ, quas Aristoteles, qui verus syllogismi auctor et parens habetur¹, proposuit ad syllogismos recte concludentes dignoscendos, subjectis versibus continentur.

1. Terminus esto triplex: medius, majorque minorque.
2. Latius hos, quam præmissæ, conclusio non vult.
3. Aut semel aut iterum medius generaliter esto.
4. Nequaquam medium capiat conclusio fas est.
5. Ambæ affirmantes nequeunt generare negantem.

¹ Non defuere tamen intemperantis criticæ amatores, qui hanc gloriam Aristoteli præripere studuerunt. Contendebant, nempe, illi, Stagiritam syllogismi doctrinam a logica Gotamæ, ex India philosophi, hausisse. Ast vero injuria id et prorsus immerito: nam, au Saint-Hilaire, Blainville et alii recentiores invicte demonstrarunt, in primis, si non penitus falsum, ad minus valde incertum est, *Nyaya* Gotamæ, ex quo syllogismi doctrinam Aristotelem hausisse, autumabant quidam, esse antiquiorem quam hujus *Organon*. Deinde, argumentatio, quæ in *Nyaya* Gotamæ continetur, a syllogismo Aristotelis prorsus discriminatur; quandoquidem ejus partes quinque enumerantur, scilicet: *propositio*, *ratio*, *exemplum*, *applicatio* et *conclusio*. Quapropter jure merito Blainville, «Aristote, inquit, fut le premier à analyser la pensée humaine jusque dans ses moindres détails, à en marquer les moindres mouvements, et à en formuler les lois: le syllogisme, dont il est le createur, n'est que la marche naturelle de la pensée humaine analysée. Nous prouverons que l'Indien Gotama ne l'a jamais connu; qu'il n'a même jamais su ce qu'était la logique rigoureuse; d'ailleurs, il vivait très-probablement plus de sept à huit cents ans après Aristote. Au Stagirite donc appartient toute la gloire; et l'on peut dire que depuis lui la logique n'a pas fait un pas dans son développement fondamental». *Histoire des Sciences*, t. 1, pag. 204.

6. Pejorem semper sequitur conclusio partem.
  7. Utraque si præmissa neget, nihil inde sequetur.
  8. Nihil sequitur geminis ex particularibus unquam.
- Octo igitur sunt regulæ syllogismi, quas breviter explicare oportet, ut a tyronibus capiantur.

1.^a *In syllogismo non sint nisi tres termini.* Si namque plures sint, jam non fiet comparatio duorum extremorum cum uno et eodem termino medio, in qua tamen comparatione sita est integra syllogismi essentia, juxta ejus fundamentale principium: *Quæ sunt eadem uni tertio*, etc. Defectu hujus regulæ non concludit sequens syllogismus: *Omnis angelus est spiritus; sed omnis arbor est substantia; ergo omnis angelus est spiritus*; quippe in eo quatuor adsunt termini *angelus, spiritus, arbor, substantia*.

Quod si hæc regula accipiatur non tantum quoad vocem, sed etiam quoad sensum et significationem, merito dici potest, quoad ad eam reducuntur regulæ omnes: nam, si bene res perspicitur, syllogismus quilibet deficiens ideo deficit, quia aliquis ex tribus ejus terminis non sumitur eodem sensu vel significatione in præmissis et in conclusione; ac proinde, si non voce tenus, at sensu quatuor terminis constat.

2.^a *Nullus terminus in conclusione sumatur universalis quam in præmissis.* Extrema siquidem, quæ conclusionem ingrediuntur, eo ipso et non alio modo in conclusione comparari et connecti debent, quo in præmissis cum medio comparantur et nexum habent; secus syllogismus quatuor terminis quoad sensum constabit, ut si dicam: *Omne corpus est substantia; sed nullus angelus est corpus; ergo nullus angelus est substantia*. Qui syllogismus tribus tantum terminis quoad vocem constat, at quatuor quoad sensum; nam *substantia* in majori, utpote prædicatum affirmativæ, supponit disjunctivæ, ac proinde accipitur pro *aliquibus* substantiis; at in conclusione, utpote prædicatum negativæ, supponit universaliter distributive, ac proinde pro *omnibus* substantiis.

3.^a *Medius terminus in aliqua præmissarum debet supponere distributive.* Nam, si in utraque sumatur particulariter,

poterit sumi in una pro una parte, et in altera præmissa pro alia; sicque quatuor terminos syllogismus habebit.

Excipitur tamen syllogismus singularis, qui etiam *expositorius* dicitur; modo tamen medius terminus ita singularis sit, ut nulla ratione aliis possit communicari: unde hic: *Pater est Deus; sed Filius est Deus; ergo Filius est Pater*, recte non concludit; quia, licet *Deus* sit terminus singularis, at pluribus personis communicatur.

4.^a *Medius terminus conclusionem non ingrediatur.* Conclusio enim convenientiam tantum vel repugnantiam extremorum inter se, prout ex comparatione cum medio deducitur, continere et enuntiare debet.

5.^a *Ex duabus affirmativis negativa conclusio deduci nequit.* Præmissæ affirmantes statuunt identitatem extremorum cum medio; conclusio vero negans identitatem extremorum negaret et excluderet ex eorumdem identitate cum tertio; quod prima principia ratiocinii labefactat.

6.^a *Si altera præmissarum sit negans, conclusio quoque negativa erit; particularis vero, si aliqua præmissa sit particularis.* Apud logicos negans propositio dicitur pejor vel debilior respectu affirmantis; particularis respectu universalis.

Ratio prioris partis: negativa præmissa statuit, unum extremum non esse idem cum tertio; affirmativa statuit, alterum extremum esse idem. Si ergo inferatur conclusio affirmativa, inferetur, duo esse idem inter se, ex eo, quod unum eorum sit idem cum tertio et aliud non, contra ipsa prima ratiocinii principia.

Ratio posterioris: si conclusio est universalis negativa, distribuit duos terminos, et tamen in præmissis ipsorum unus absque distributione remansit; quia, si particularis præmissa est affirmativa, nullum ex tribus terminis syllogismi distribuit, ac proinde in altera duo tantum ad summum distribui possunt, quorum unus debet esse medius, ne deficiat tertia regula. Si vero præmissa particularis sit negativa, tunc altera erit affirmativa, quia utraque negativa esse nequit: ergo duo tantum termini etiam in hoc casu distribui possunt, vi-